

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BARQAROR TARAQQIYOTNI TA'MINLASHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI

Qarshi davlat texnika universiteti Shahrisabz oziq-ovqat
muhandisligi fakulteti 710-25 guruh
1-bosqich talabasi Xolmirzayeva Shohsanam

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida barqaror iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashning innovatsion va kreativ mexanizmlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Hozirgi globallashuv davrida iqtisodiy tizimlarning raqamlashtirilishi ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Shu sababli raqamli texnologiyalarni iqtisodiyotning turli tarmoqlariga keng joriy etish barqaror rivojlanish strategiyasining muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Shuningdek, maqolada innovatsion rivojlanishning asosiy mexanizmlari, jumladan startap loyihalarini qo'llab-quvvatlash, innovatsion infratuzilmani rivojlantirish, ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari samaradorligini oshirish hamda kreativ iqtisodiyotni shakllantirish masalalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, innovatsiya, kreativ iqtisodiyot, startap, axborot texnologiyalari, barqaror rivojlanish, sun'iy intellekt, elektron tijorat, raqamli platformalar, raqamlashtirish jarayoni.

XXI asrda iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri bu raqamli texnologiyalar hisoblanadi. Raqamli iqtisodiyot zamonaviy iqtisodiy tizimning muhim tarkibiy qismiga aylanib, iqtisodiy faoliyatning deyarli barcha sohalarini qamrab olmoqda. Internet texnologiyalari, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), bulutli texnologiyalar va blokcheyn kabi innovatsion texnologiyalar iqtisodiy jarayonlarni samarali boshqarish imkonini bermoqda. Barqaror iqtisodiy taraqqiyot esa iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda ijtimoiy farovonlikni oshirish, resurslardan samarali

foydalanish hamda ekologik muvozanatni saqlashni ham o'z ichiga oladi. Shu sababli raqamli iqtisodiyot sharoitida barqaror taraqqiyotni ta'minlash uchun innovatsion va kreativ mexanizmlarni keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ko'plab davlatlar raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish orqali iqtisodiy o'sishni tezlashtirishga intilmoqda. Raqamli texnologiyalar nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki yangi ish o'rinlari yaratish, biznes muhitini yaxshilash hamda global iqtisodiy integratsiyani kuchaytirishga xizmat qiladi.

Raqamli iqtisodiyot – bu iqtisodiy faoliyatni axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida amalga oshirish va boshqarish tizimidir. Bu tizimda asosiy rolni ma'lumotlar, internet texnologiyalari va raqamli platformalar egallaydi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi iqtisodiyotning turli sohalarida katta o'zgarishlarni yuz beradi. Masalan, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtiriladi, ya'ni ko'plab ishlar kompyuter va texnika orqali tezroq bajariladi. Xizmat ko'rsatish sohasi ham zamonaviylashib, odamlar xizmatlardan internet orqali oson va tez foydalanish imkoniga ega bo'ladi. Shuningdek elektron tijorat rivojlanib, mahsulot va xizmatlarni onlayin tarzda sotib olish keng tarqaladi. Davlat xizmatlari ham raqamlashtirilib, fuqarolar ko'plab hujjatlarni internet orqali rasmiylashtirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bundan tashqari, biznes jarayonlari ham texnologiyalar yordamida yaanada tartibli va samarali tashkil etiladi. Natijada iqtisodiy samaradorlik oshadi, ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi va yangi iqtisodiy imkoniyatlar paydo bo'ladi.

Raqamli iqtisodiyot iqtisodiy jarayonlarni yanada ochiq va shaffof qiladi. Natijada turli noqonuniy holatlar va korrupsiya kamayadi. Bundan tashqari, davlat boshqaruvi ham zamonaviy texnologiyalar yordamida tezroq, aniqroq va samaraliroq ishlay boshlaydi.

Innovatsiyalar iqtisodiy rivojlanishda juda muhim rol o'ynaydi. Yangi g'oyalar va texnologiyalar paydo bo'lishi orqali ishlab chiqarish yaxshilanadi, yangi mahsulotlar yaratiladi va iqtisodiy samaradorlik ortadi. Innovatsion rivojlanishni ta'minlaydigan asosiy omillardan biri bu startap ekotizimini rivojlantirish hisoblanadi.

Startup loyihalari yangi va foydali g'oyalarni amaliyotga joriy etishga yordam beradi. Bunday loyihalar orqali yangi texnologiyalar yaratiladi, innovatsion mahsulotlar ishlab chiqariladi va ko'plab yangi ish o'rinlari paydo bo'ladi.

Kreativ iqtisodiyot turli sohalarni o'z ichiga oladi. Jumladan, axborot texnologiyalari, dizayn va media, reklama va marketing, dasturiy ta'minot yaratish hamda raqamli kontent ishlab chiqish kabi yo'nalishlar shular jumlasidandir. Ushbu sohalarning rivojlanishi iqtisodiyotning tezroq o'sishiga yordam beradi. Shu bilan birga, yangi ish o'rinlari yaratiladi va mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligi ham oshadi.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi iqtisodiy jarayonlarni tubdan o'zgartirayotgan bo'lsa-da, bu jarayonda ayrim dolzarb muammolar ham yuzaga kelmoqda. Birinchi muammo – raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi. Ayrim hududlarda internet tarmog'i va zamonaviy texnologiyalar to'liq ishlamaydi, bu esa raqamli xizmatlarning samarali ishlashiga xalaqit beradi. Natijada, hududlar o'rtasida raqamli tengsizlik paydo bo'ladi va iqtisodiy imkoniyatlar bir tekis taqsimlanmaydi.

Ikkinchi muammo – malakali mutaxassislarning yetishmasligi. IT sohasida malakali kadrlar kamligi innovatsion loyihalarni rivojlantirishni qiyinlashtiradi. Bu esa texnologik rivojlanishni sekinlashtiradi va raqamli iqtisodiyotning to'liq potensialini amalga oshirishga to'sqinlik qiladi.

Uchinchi muammo – kiberxavfsizlik bilan bog'liq tahdidlar. Raqamli texnologiyalarni keng qo'llash bilan birga, ma'lumotlarni o'g'irlash, hujum qilish yoki tizimlarni buzish xavfi ortadi. Bu holat ishbilarmonlik va davlat tizimlarida ishonchni kamaytiradi, iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

To'rtinchi muammo – innovatsion loyihalarni moliyalashtirishdagi qiyinchiliklar. Ko'plab startaplar va yangi texnologik loyihalar yetarli moliyaviy

resurslarga ega bo'lmagani sababli rivojlana olmaydi. Bu innovatsiyalarni amalga oshirishni sekinlashtiradi va raqamli iqtisodiyotning samaradorligini pasaytiradi.

Raqamli iqtisodiyot rivojlanishidagi dolzarb muammolarni bartaraf etish uchun bir nechta chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Birinchi chora – raqamli infratuzilmani rivojlantirish. Internet tarmoqlari va zamonaviy texnologiyalarni kengaytirish orqali raqamli xizmatlar barcha hududlarda samarali ishlashi mumkin bo'ladi, shunda hududlar o'rtasidagi raqamli tengsizlik kamayadi.

Ikkinchi chora – IT ta'lim tizimini takomillashtirish. Malakali mutaxassislar tayyorlash orqali innovatsion loyihalarni rivojlantirish va texnologik taraqqiyotning sekinlashishini oldini olish mumkin. Shu bilan birga, ishbilarmonlar va davlat idoralari zamonaviy IT bilimlariga ega bo'lishadi.

Uchinchi chora – innovatsion startaplarni qo'llab-quvvatlash. Moliyaviy va ma'muriy yordam ko'rsatish orqali yangi texnologiyalar yaratish, startup loyihalarni rivojlantirish va yangi ish o'rinlarini tashkil etish imkoniyati ortadi.

To'rtinchi chora – ilmiy tadqiqotlarga investitsiyalarni ko'paytirish. Universitetlar va ilmiy markazlarning ilmiy izlanishlariga qo'shimcha mablag' ajratish orqali yangi texnologiyalar yaratiladi va ularni amaliyotga joriy etish imkoniyati kengayadi.

Beshinchi chora – kiberxavfsizlik tizimini mustahkamlash. Raqamli tizimlarni xavfsizligini ta'minlash orqali ma'lumotlarni yo'qotish va kiberhujumlardan keladigan zarar kamayadi, iqtisodiyotning barqarorligi oshadi.

Umuman olganda, yuqoridagi chora-tadbirlar amalga oshirilsa, raqamli iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash, innovatsion imkoniyatlarni kengaytirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish mumkin bo'ladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak raqamli iqtisodiyot zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. U ishlab chiqarish

samaradorligini oshirish, xizmat ko'rsatish va biznes jarayonlarini modernizatsiya qilish, elektron tijoratni rivojlantirish hamda davlat xizmatlarini raqamlashtirish imkonini beradi. Shu orqali iqtisodiy samaradorlik ortadi, xarajatlar kamayadi va yangi biznes imkoniyatlari paydo bo'ladi.

Shuningdek, raqamli iqtisodiyot iqtisodiy jarayonlarning shaffofligini oshiradi, korrupsiyani kamaytiradi va davlat boshqaruvining samaradorligini kuchaytiradi. Innovatsiyalar va kreativ iqtisodiyotning rivojlanishi esa yangi texnologiyalar, mahsulotlar va xizmatlar paydo bo'lishiga, shuningdek yangi ish o'rinlari yaratilishiga xizmat qiladi. Startup ekotizimi, texnoparklar, ilmiy tadqiqotlar va raqamli platformalar bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

Biroq, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan bir qatorda ayrim dolzarb muammolar ham mavjud: raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, malakali mutaxassislar yetishmasligi, kiberxavfsizlik tahdidlari va innovatsion loyihalarni moliyalashtirishdagi qiyinchiliklar. Shu sababli, barqaror va samarali raqamli rivojlanishga erishish uchun raqamli infratuzilmani mustahkamlash, IT ta'limini takomillashtirish, startaplarni qo'llab-quvvatlash, ilmiy tadqiqotlarga investitsiyalarni oshirish va kiberxavfsizlikni kuchaytirish zarur.

Umuman olganda, raqamli iqtisodiyot va innovatsion kreativ mexanizmlarni keng joriy etish orqali iqtisodiy o'sish tezlashtiriladi, barqaror taraqqiyot ta'minlanadi, raqobatbardoshlik oshadi va kelajak avlod uchun yanada samarali iqtisodiy muhit yaratiladi. Shu bilan birga, davlat, xususiy sektor va ilmiy soha o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash raqamli iqtisodiyotning muvaffaqiyatli rivojlanishida muhim shart hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1.Porter, M. Competitive Advantage of Nations. Free Press, 1990.
- 2.Schwab, K. The Fourth Industrial Revolution. Crown Business, 2016.

3. Tapscott, D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. McGraw-Hill, 1996.
4. Brynjolfsson, E., McAfee, A. Machine, Platform, Crowd: Harnessing Our Digital Future. W.W. Norton & Company, 2017.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish” farmonlari va qarorlari, 2018–2023.
6. Jahon Banki. World Development Report 2021: Data, Digitalization, and Development. Washington, D.C., 2021.
7. OECD. Digital Economy Outlook 2022. Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, 2022.
8. Laudon, K., Traver, C. E-commerce 2021: Business, Technology, Society. Pearson, 2021.
9. Internet manbalari: rasmiy iqtisodiy hisobotlar va ilmiy maqolalar, masalan, World Economic Forum, UNESCO va ITU nashrlari.
10. Christensen, C. The Innovator’s Dilemma. Harvard Business Review Press, 1997.